

De Zwillbrockse beeldzuilen als antwoord op de protestantse angst voor de katholieke beeldencultuur

Tekst boven de afbeelding van de verrezen Heer

Wat Gij Hier Siet
'T is Christi Beltenis
En Selver niet

Tekst onder:

O Jesu, U Bittere Passy
En Wonden Root,
U Geiselen, U Doornen
En Pienen Groot,
U Nagelen, U Chruis
En Bitteren Doot
Syn Myn Vertrouwing
In Myn Laatste Noot.

1725

Tekst boven de afbeelding van de gekruisigde Heer:

Darom Anbitt Noch Holt
Noch Steen Maer OP
Christi Liedten Recht U Herr alleen

Tekst onder:

Moeder Siet Syn Roode Wonden
Die Hij Heeft Om Onse Sonden
Aen Het Kruys Vur Liefd' Ontfaen
Om 't Verdoolde Schaep Te Halen
En De Schult Gantsch Te Betalen
Die Door Adam Was Begaen

De Nederlandse teksten in de timpaan (driehoek bovenaan) verwijzen direct naar de opdracht die aan het klooster Zwillbrock verbonden was, namelijk te missioneren in het grensgebied van de Republiek. Bovendien richten ze zich nadrukkelijk tot de gereformeerden. Het gebied van de Heerlijkheid Borculo was in 1616 voor de rooms-katholieke kerk verloren gegaan, inclusief de kerkgebouwen. Na de inname van Groenlo door Frederik Hendrik in 1627 was de situatie voor de achtergebleven katholieken nijpend geworden. Specifiek richten de teksten zich tot de gereformeerden, die de nadruk op het woord van God legden en alles wat te maken had met verering van heiligen, beelden- en altaarcultus radicaal uit de kerken verwijderden. De teksten proberen de argwaan van de gereformeerden (calvinisten) over de vermeende katholieke beeldenverering weg te nemen. Links wordt gezegd dat het beeld op het middenpaneel niet Christus zelf is, en daarom moeten noch houten of stenen beelden aanbeden worden, maar moet men bidden tot Christus de Heer alleen. Daar kunnen de protestanten niets op tegen hebben. Het venijn zit hem echter in de tekst op het middenpaneel op de rechterzuil. Teksten die lijken op die van het onderste paneel van de linkerzuil kan men ook vinden op gebedsformulieren en in aflaten die moesten beschermen tegen een plotselinge (subiete) dood. De tekst op het onderste paneel van de rechterzuil richt zich met de woorden 'verdoelde schapen' tot de gereformeerden. Want met 'verdoold', wordt niet zozeer verdwaald bedoeld, als wel de van de rechte weg (de katholieke kerk) afgeraakte lieden.

Mogelijk zijn de beeldzuilen een (weliswaar late) reactie op sommige gedichten van de Needs-Eibergse predikant-dichter Willem Sluiter (1627-1673). Met name diens *Lof der heilige maagt Maria* (1669), waarin hij zich o.a. ook keert tegen de verering van Mariabeelden. In 1670 en misschien ook in 1671 bracht Sluiter een bezoek aan Zwillbrock toen er een Sacramentsprocessie werd gehouden. Dat was waarschijnlijk de aanleiding voor een scherp geformuleerd gedicht, *Paapsche Sacraments-dag*, dat overigens pas in 1701 voor het eerst werd gepubliceerd.¹ Mogelijk is de scherpe toon te danken aan de kritiek die

¹ Over dit gedicht: C. Blokland, *Willem Sluiter 1627-1673* (Assen 1965), blz. 243-247. Hij omschrijft het als 'pamflet-op-rijm', dat geen literaire kwaliteiten heeft en geheel pretentieloos is. Vermoedelijk vanwege de

Sluiter ten deel was gevallen na zijn relatief milde *Lof der heilige maagt Maria*, dat menig orthodox predikant in het verkeerde keelgat was geschoten. Het werk van Sluiter werd veel gelezen, ook onder relatief eenvoudige gemeenteleden en waarschijnlijk ook wel door de paters in het klooster Zwillbrock. A.A.L. Roelofs² meende in 1973 dat de beide inschriften mogelijk ontleend waren aan een latijns vers van vorstbisschop C.B. von Galen op een beeldzuil met de gekruisigde Christus had laten aanbrengen. Von Galen liet overal waar vernielde beeldzuilen hadden gestaan nieuwe zuilen oprichten. Ik denk dat de connectie met de activiteiten van Von Galen wat ver gezocht zijn. De Zwillbrockse beeldzuilen dateren volgens het inschrift in de linkerzuil uit 1725, dus bijna 50 jaar na het overlijden van de roemruchte Münstertse vorstbisschop.

Hoe dan ook, de teksten op de beeldzuilen zijn een antwoord op de calvinistische kijk op de vermeende beeldencultus in de rooms-katholieke kerk.

Bennie te Vaarwerk

scherpste is het door Th.A.M. Thielen opgenomen in diens *Bijdragen tot de geschiedenis van de katholieke enclave Groenlo-Lichtenvoorde* (Zutphen 1966), blz. 233-241.

² A.A.L. Roelofs, 'Christoffel, Bernard van Galen, een groot hervormer in de 17de eeuw. Andere image van 'Bommenberend'', in: *Archief. Orgaan van de O.V. 'De Graafschap'*, 1973, blz. 14-15. Van dezelfde auteur is de monografie *Kirche und Kloster Zwillbrock. Ein Beitrag zur Geschichte des niederländisch-westfälischen Grenzraumes im 17. und 18. Jahrhundert* (Vreden 1975). Op blz. 144 wordt bij de beeldzuilen gemeld dat deze uit de 19de eeuw zouden dateren.